

Паламарчук Сергій Володимирович,

аспірант кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності Навчально-наукового інституту права імені Володимира Великого ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», вул. Прометівська, 2, м. Київ, 03039; yurist_dop@ukr.net; <https://orcid.org/0009-0008-0432-7699>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНІВ «СУД», «СУДОВА ВЛАДА», «СУДОВА СИСТЕМА», «СУДОУСТРІЙ», «ОРГАНИ СУДУ», «СУДОВІ ОРГАНИ» ТА «ОРГАНИ ПРАВОСУДДЯ» І ПРОБЛЕМИ ВІДНЕСЕННЯ СУДІВ ДО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

***Анотація.** Метою пропонованого наукового дослідження є теоретико – методологічний аналіз термінів, які використовуються в законодавстві та науковій літературі в Україні, а також їх практичне застосування. Терміни «суд», «судова влада», «судова система», «судоустрій», «органи суду», «судові органи» та «органи правосуддя» досить широко використовуються в науковій літературі та в системі юридичної освіти. Проте в окремих випадках застосування термінів «органи суду», «судові органи», «органи правосуддя», які вживаються в науковій літературі та юридичній освіті не відповідають законодавчим актам. Крім того в окремих випадках у навчальних посібниках та наукових працях суди відносяться до правоохоронних органів. Зазначене не відповідає вимогам цілого ряду нормативних документів, адже судова влада визначена як окрема гілка державної влади, в той час як правоохоронні органи відносяться до органів виконавчої влади. Разом з тим віднесення судової системи і судів до правоохоронних органів має окремі підстави, так як і суди і правоохоронні органи особливо у сфері кримінального права діють у напрямках виявлення, припинення та попередження правопорушень і притягнення винних осіб до відповідальності. Тому окремі функції судової влади можуть бути правоохоронними.*

Методи дослідження: у роботі використані діалектичний метод пізнання, загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Зокрема, структурно-функціональний, дедуктивний методи та метод наукового прогнозування. Застосовувався також і порівняльно-правовий метод.

У результаті аналізу термінів, які вживаються в науковій літературі та в законодавстві встановлено, що окремі з них не відповідають законодавству. Проте в законодавстві на сьогодні немає чіткого визначення цілого ряду термінів таких як суд, судова влада та судова система. Вони визначаються описово. Методологія вживання термінів, які не відповідають тим, що висвітлені в законодавстві свідчить про відхилення від вимог законодавства, але терміни, які утворені також носять описовий характер. Щодо питання віднесення судової системи та судів до правоохоронних органів, зазначене питання є певною мірою дискусійним, адже суди та судова система спрямована на виявлення, припинення та попередження правопорушень, що є метою правоохоронних органів. Виходячи з визначення напрямів діяльності суду, яке дане у статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» про те, що суд, «здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України» [3], можна зробити висновки, що діяльність суду якщо не є правоохоронною діяльністю, то вона тісно пов'язана з зазначеною діяльністю

Обговорення: Теоретико-методологічні аспекти визначення термінів, які пов'язані з судовою діяльністю та судочинством є доволі складними, адже самі терміни, які визначають суд та судову владу і судочинство, не визначені чітко в законодавстві України, а похідні терміни судові органи, органи правосуддя та ряд інших застосовуються для більш уточнюючих та конкретизуючих напрямів в юридичній науці та юридичній освіті. Дискусійність як цього питання так і питання віднесення суд та судової системи до правоохоронних органів на сьогодні в науковій літературі не обговорюється, проте суди на практиці виконують окремі правоохоронні функції. Окремі дослідники вважають, що до визначення завдань суду, яке дане у статті 2 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами

України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.» може бути додано населення положення: «суд у своїй діяльності здійснює правоохоронну та правозахисну функцію»

Ключові слова: суд, судова система, судді, судова влада, судові органи, судоустрій, органи правосуддя, правоохоронні органи, система правоохоронних органів.

Palamarchuk Serhii Volodymyrovych,

Postgraduate Student at the Department of Law Enforcement and Anti-Corruption Activities of the Educational and Scientific Institute of Law named after Volodymyr Veliky «Interregional Academy of Personnel Management», 2, Frometivska Str, Kyiv, 03039; yurist_dop@ukr.net; <https://orcid.org/0009-0008-0432-7699>

THEORETICALLY-METHODOLOGICAL DEFINITION OF THE TERMS “COURT”, “JUDICIAL AUTHORITY”, “JUDICIAL SYSTEM”, “JUDICIAL SYSTEM”, “COURT BODIES”, “JUDICIAL BODIES” AND “JUDICIAL BODIES” AND THE PROBLEMS OF ASSIGNING COURTS TO LAW ENFORCEMENT BODIES

Abstract. The purpose of the proposed research is a theoretical and methodological analysis of the terms used in legislation and scientific literature in Ukraine, as well as their practical application. The terms “court”, “judicial authority”, “judicial system”, “judiciary”, “judicial authorities”, “judicial authorities” and “judicial authorities” are quite widely used in scientific literature and in the legal education system. However, in some cases, the use of the terms “judicial bodies”, “judicial bodies”, “judicial bodies”, which are used in scientific literature and legal education, do not correspond to legislative acts. In addition, in some cases, in textbooks and scientific works, courts are referred to as law enforcement agencies. This does not meet the requirements of a number of normative documents, because the judicial power is defined as a separate branch of state power, while law enforcement bodies belong to executive power bodies. At the same time, the assignment of the judicial system and courts to law enforcement agencies has separate grounds, since both courts and law enforcement agencies, especially in the field of criminal law, act in the directions of detection, termination and prevention of offenses and bringing guilty persons to justice. Therefore, certain functions of the judiciary can be law enforcement.

Research methods: the dialectical method of cognition, general scientific and special research methods are used in the work. In particular, structural-functional, deductive methods and the method of scientific forecasting. The comparative legal method was also used.

As a result of the analysis of the terms used in the scientific literature and in the legislation, it was established that some of them do not correspond to the legislation. However, the legislation currently does not have a clear definition of a number of terms such as court, judicial authority and judicial system. They are defined descriptively. The methodology of using terms that do not correspond to those covered by the legislation indicates a deviation from the requirements of the legislation, but the terms that are formed are also descriptive in nature. As for the issue of assigning the judicial system and courts to law enforcement agencies, this issue is to some extent debatable, because courts and the judicial system are aimed at detecting, stopping and preventing offenses, which is the goal of law enforcement agencies. Based on the definition of the areas of court activity, which is given in Article 2 of the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges” that the court, “executing justice on the principles of the rule of law, ensures everyone the right to a fair trial and respect for other rights and freedoms guaranteed Constitution and laws of Ukraine” [3], it can be concluded that if the activity of the court is not a law enforcement activity, then it is closely related to the specified activity

Discussion: The theoretical and methodological aspects of the definition of terms related to judicial activity and the judiciary are quite complex, because the terms that define the court and the judicial power and the judiciary are not clearly defined in the legislation of Ukraine, and the derived terms are judicial bodies, bodies of justice and a number of others are used for more clarifying and specifying directions in legal science and legal education. The contentiousness of both this issue and the question of assigning courts and the judicial system to law enforcement bodies is not discussed in the scientific literature today, but courts in practice perform separate law enforcement functions. Some researchers believe that the definition of the tasks of the court, which is given in Article 2 of the Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges”, “The court, administering justice on the principles of the rule of law, ensures everyone the right to a fair trial and respect for other rights and freedoms guaranteed by the Constitution and the laws of Ukraine, as well as international treaties, the binding consent of which has been given by the Verkhovna Rada of Ukraine.”, the

following provision may be added: "the court in its activity performs a law enforcement and human rights protection function".

Key words: *court, judicial system, judges, judicial power, judicial bodies, judicial system, justice bodies, law enforcement bodies, system of law enforcement bodies.*

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасній правовій науці можна зустріти такі визначення як «суд», «судова влада», «судові органи» та «органи правосуддя». Разом з тим їх вживання певною мірою не відповідає вимогам нормативних актів, які прийняти на рівні законодавства.

Саме поняття суд є досить давнім, воно виникло ще в Давній Греції. В українській мові науковці вважають, що зазначене слово не має чіткої етимології і походить від давньослов'янського «содъ» що означало «орган для розгляду судових справ; вирок, рішення суду; думка, погляд» [1].

В подальшому розвиток судової системи та судів відбувався в різних країнах по різному. В Україні, яка до першої половини ХХ була розділена між двома імперіями судові системи розвивалися по різному.

В Російській Імперії судова система була досить архаїчної і тільки у 1864 році було внесено відповідні зміни та почалося формування дійсно певною мірою демократичної судової системи. Проте революційні загрози звели нанівець демократичні перетворення і до жовтневої революції судова система була вже недемократичною [18].

В Австро – угорській імперії, куди входила частина України система судової влади була більш демократичною, але питання існування національних судів на українських землях не ставилося [19, 20].

Після жовтневої революції 1917 року і створення Радянського Союзу в Україні як і в цілому на всій території Радянського Союзу була створена єдина система судів, яка проіснувала до розвалу Радянського Союзу та отримання незалежності.

На сьогодні судова система України складається з Конституційного суду, Вищого антикорупційного суду та судів загальної юрисдикції.

Якщо ми проаналізуємо поняття суд, то у статті 125 Конституції України визначено основи судустрою тобто судова система будується за принципами територіальності та спеціалізації [2]. Проте саме поняття суд в законодавстві не визначено. У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» визначено завдання суду який «здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право

на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України» [3].

Згідно з цією статтею Конституції України Верховний Суд визнано «найвищим судом у системі судоустрою України» [2], а поряд з системою загальних судів можуть утворюватися спеціалізовані суди. У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [3] визначено поняття «судова влада»

«Судова влада в Україні відповідно до конституційних засад поділу влади здійснюється незалежними та безсторонніми судами, утвореними законом» [3].

Також встановлено, що реалізація судової влади здійснюється суддями та у визначених законом випадках, присяжними. Зазначена реалізація відбувається шляхом здійснення правосуддя.

Тобто і поняття суд і поняття судова влада офіційно визначені в відповідних нормативних актах України. Поняття «судова система» в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» не визначено але натомість визначено поняття «система судоустрою». Саме поняття судоустрій також визначено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Таким чином якщо ми звертаємося до зазначених термінів, то вони офіційно визначені в Конституції України та Законі України «Про судоустрій і статус суддів» і мають вживатися в офіційних документах.

Цікаво, що в жодному з офіційних документів судова влада суд і система судоустрою не відносяться до правоохоронних органів. Проте в юридичній науці існує парадоксальна ситуація. Суд в переважній більшості відносяться до правоохоронних органів і судова система вважається складовою правоохоронної системи.

Вперше про суд та судову систему, як таку яка відносилася до правоохоронних органів було заявлено в Радянському Союзі [4]. При цьому до правоохоронних органів відносилися не тільки суди загальної юрисдикції, але й арбітражні суди, товариські суди, різноманітні комісії такі як комісії у справах неповнолітніх, комісії по боротьбі з пияцтвом та алкоголізмом та т. ін..

Пізніше вже в Україні випускаються посібники які також відносять суди до правоохоронних органів [5, 6, 7]. Разом з тим окремі автори

випускають посібники де окремо розглядаються судові та інші правоохоронні органи [8,9,10,11].

Зазначимо, що словосполучення судові органи не визначено в жодному з нормативних актів, також як немає підстав відносити суди до правоохоронних органів.

В багатьох навчальних посібниках сформульовано поняття правоохоронних органів. Такі визначення є короткими наприклад, правоохоронні органи – «це державні органи, на які законодавчими актами покладено здійснення однієї або декількох правоохоронних функцій, для яких їх виконання є основним та повсякденним завданням» [12].

Окремі визначення є більш детальними, наприклад, до правоохоронного органу доцільно відносити державні органи та громадські організації, діяльність яких спрямована на охорону і захист усього комплексу прав фізичних та юридичних осіб від будь-яких посягань, а також боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, охорону громадського порядку та громадської безпеки і запобігання правопорушенням» [13].

Віднесення судових органів, які визначені лише в науковій літературі до правоохоронних органів базується на наступних підставах:

- суд здійснює правосуддя перш за все спрямоване на зміцнення законності і правопорядку;
- суд у своїй діяльності здійснює заходи щодо запобігання кримінальним та іншим правопорушенням;
- суд має завдання здійснювати охорону прав і свобод громадян, а також юридичних осіб [14].

Таким чином можна визначити формальні підстави для віднесення суду до правоохоронних органів, але існують інші підходи, які не відносять суд та судову систему до правоохоронних органів

Крім того, якщо ми проаналізуємо визначення правоохоронного органу то відповідно до окремих визначень правоохоронним органом є:

- державний орган, діяльність якого спрямована на охорону і захист прав фізичних та юридичних осіб
- який здійснюється боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями;
- який здійснює охорону публічного порядку та публічної безпеки
- який здійснює заходи спрямовані на запобігання кримінальним та іншим правопорушенням [13].

Інші автори визначають правоохоронний орган як державну установу або організацію яка здійснює правозастосовну та правоохоронну функції. Основним завданням правоохоронного

органу є забезпечення законності та захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб і боротьба зі кримінальним и та іншими правопорушеннями [15].

В переважній більшості всі зазначені ознаки притаманні судам, тому їх окремі автори відносять до правоохоронних органів.

Разом з тим існують й інші погляди на роль суду та його участь в державній системі органів, а також у правоохоронній діяльності. Автори навчального посібника, який був підготовлений науково-педагогічним колективом Львівського державного університету внутрішніх справ окремим пунктом визначають, що судова влада це окрема гілка державної влади і тому суд має розглядатися не як правоохоронний орган а як окрема гілка влади, яка здійснює правосуддя. Але здійснення правосуддя з іншого боку передбачає захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб і таким чином в процесі здійснення правосуддя суд здійснюється правоохоронні функції [16].

У окремих осіб навчальних посібниках також виділено органи правосуддя, проте в нормативних актах такого визначення також немає.

В Україні судова влада почала визначатися лише після отримання незалежності в рамках теорії поділу гілок влади. В цілому поняття влада почало досліджуватися ще у Давній Греції, але судова влада вперше почала досліджуватися лише у 18 сторіччі.

Окремі дослідники визначаючи поняття судова влада доводять, що сам феномен судової влади може розглядатися з двох точок зору. Перше це організаційний підхід, тобто судова влада являє собою сукупність всіх судових установ, тобто судів, їх приміщень, суддів, допоміжного персоналу.

Інший підхід має назву функціональний. Судова влада визначається як сукупність повноважень державного органу у сфері відправлення правосуддя. До зазначених повноважень відносяться всі дії суду відповідно до процесуальних кодексів України: кримінального, цивільного, господарського та адміністративного [17].

Крім того існує і третій підхід, який об'єднує два перших і має назву організаційно-функціональний. Він визначає судову владу як систему судових органів, які мають відповідні повноваження і застосовують їх на практиці.

Таким чином терміни суд, судова влада зафіксовані в законодавстві і відповідно повинні використовуватися і в наукових працях, а особливо у сфері навчання юристів. Проте досить часто в юридичних працях відбувається відхи-

лення від законодавчого визначення. Тобто вживаються терміни судові органи, а також органи правосуддя.

На нашу думку, такі зміни в термінології, які відбуваються свідчать про різний підхід окремих деяких дослідників до судової системи, а також застосування терміну судові органи мабуть виникло по аналогії з правоохоронними органами. Проте даний аспект виникнення зазначеного формулювання потребує додаткового дослідження.

Окремі дослідники вважають, що використання словосполучень судові органи та правосуддя в наукових працях та навчальних посібниках сприяє певною мірою до різного тлумачення судової системи і має бути заборонено. З іншого боку вживання зазначених термінів не викликає у багатьох осіб заперечень, адже як було відмічено раніше ряд термінів у сфері судових влади та правосуддя також не мають визначення в нормативних актах, тому такі певною мірою методологічні визначення як судові органи не впливають на розвиток юридичної науки та юридичної освіти.

Висновки. Як показав аналіз та методологічні дослідження в українській правовій науці існують не тільки визначені в законодавстві терміни, що стосуються судової влади та судів. Досить часто вживаються словосполучення як органи суду, судові органи, органи правосуддя та деякі інші. Вживання зазначених термінів з точки зору теорії права є неправильним, адже терміни повинні вживатися тільки у тому значенні як вони визначені в законодавстві. Проте досить часто відбуваються відхилення від вимоги як в науковій літературі так і в системі юридичної освіти.

Інший аспект визначення судової системи, власне судів та їх діяльності це віднесення суду до правоохоронних органів. Теоретично суди беруть участь у охороні прав і свобод фізичних та юридичних осіб, проте в жодному нормативному акті немає підтвердження про те, що суди відносяться до правоохоронних органів. Визначення правоохоронних органів, які наведено в багатьох наукових працях та навчальних посібниках в принципі співпадають в переважній більшості з діяльністю суду, але стверджувати що судова система є частиною правоохоронної системи не вірно, адже у Конституції України та в багатьох інших нормативних актах судова влада визнається окремою гілкою державної влади. В той же спеціалізована антикорупційна прокуратура правоохоронні органи відносяться до виконавчої влади і відповідно суди не можуть бути правоохоронними органами.

Таким чином в юридичній науці виникли нові терміни, які не визначені в законодавстві. Їх вживання може вважатися відхиленням від правових норм, проте оскільки цілий ряд термінів, які існують в законодавстві також не має визначень, то використання словосполучень органи суду, судові органи, органи правосуддя певною мірою можуть вживатися як описові в наукових працях та юридичній освіті. Разом з тим зазначене питання вимагає додаткового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скляренко В. Г. Етимологічні розвідки nmo.org.ua/assets/files/Skl%27arenko.%20Etymol.%20rozvidky.%2011.pdf
2. Конституція України. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст.141.
3. Про судоустрій і статус суддів Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016, № 31, ст.545
4. Правоохранительные органы в СССР М. Изд. МГУ, 1991. 288 с.
5. Бандурка А. М. Судебные и правоохранительные органы Украины : учебник. Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел МВД Украины, 1999. 213 с.
6. Біленчук П. Д., Барилюк В. І. Організація судової влади та правоохоронних органів України : навч. посіб. К. : ВВ, 1998. 72 с.
7. Басай В. Д. Судові та правоохоронні органи України : підручник для студ. вищих юрид. навч. закладів. 2-ге вид., доп. та змінами. Івано-Франківськ: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2002. 820 с.
8. Організація судових та правоохоронних органів / за ред. І. Є. Марочкіна та ін. Х., 2000. 202 с.
9. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : навчальний посібник. К. : Юрінком Інтер, 2002. 267 с.
10. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Суд та інші правоохоронні органи. Правоохоронна діяльність: Навч. посібник. К., 2000. 324 с.
11. Нор В. Т. Судові та правоохоронні органи України. Підручник для студентів вищ навчальн. закладів / В.Т. Нормативних, Н.П. Анікіна. К. : Ін Юре, 2010. 240 с.
12. Бурбика М. М. Б91 Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. Суми : Сумський державний університет, 2016. 123 с.
13. Правоохоронна діяльність в Україні: посібник для закладів вищої освіти / за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ : «Видавництво Людмила», 2022. 320 с.
14. Семерак О. С. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України. Навчальний посібник. 2-ге видання, переробл. і доповн. К. : Знання, 2008. 392 с.

15. Судові, правоохоронні, контрольно-наглядові та правозахисні органи України: підручник / МВС України, Харків. національний університет внутрішніх справ: за заг. ред. доктора юридичних наук С.М. Гусарова: [С.М. Гусаров, О.Ю. Салманова, А.Т. Комзюк та ін..] Харків, 2020, 512 с.
16. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю. С., Гаврильців М. Т., Лук'янова Г. Ю., Годяк А. І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 388 с.
17. Судові та правоохоронні органи України: навчальний посібник / М. А. Макаров, А. С. Симчук, М. Й. Кулик, Ю. В. Терещенко, С. В. Харченко. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. 656 с.
18. Француз А. Й., Гаряга О. О., Система правосуддя в українських землях після судової реформи 1864 р. *Юридична наука* № 12(114)/2020.
19. Судова влада в Україні: історичні витоки, закономірності, особливості розвитку / за ред. І. Б. Усенка. Київ: Наук. думка, 2014. 502 с.
20. Ковальчук І. Організація судової влади у Галичині в складі Австрії та Австро-угорщини (1772–1918). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5.

REFERENCES:

1. Sklyarenko, V. G. Etymologichni rozvidky [Etymological investigations] nmo.org.ua/assets/files/Skl%27arenko.%20Etymol.%20rozvidky.%2011.pdf
2. Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady [Constitution of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada]. 1996. №30. Article 141. [in Ukrainian]
3. Pro sudoustrii i status suddiv Zakon Ukrainy vid 2 chervnia 2016 roku № 1402-VIII Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy [On the judicial system and the status of judges Law of Ukraine dated June 2, 2016 No. 1402-VIII Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine]. 2016, No. 31, Article 545 [in Ukrainian]
4. Pravookhranytelnye orhany v SSSR [Law enforcement bodies in the USSR] M. Publishing House of Moscow State University, 1991 – 288 p.
5. Bandurka, A. M. (1999). Sudebnye y pravookhranytelnye orhany Ukrainy [Judicial and law enforcement bodies of Ukraine: Textbook]. X.: Izd-vo Nats. University of Internal Affairs del Ministry of Internal Affairs of Ukraine, 213 p.
6. Bilenchuk, P. D., Barilyuk, V. I. (1998). Orhanizatsiia sudovoi vlady ta pravookhoronnykh orhaniv Ukrainy [Organization of judicial power and law enforcement bodies of Ukraine]: Study guide. K. : VV, 72 p. [in Ukrainian]
7. Basai, V. D. (2002). Sudovi ta pravookhoronni orhany Ukrainy [Judicial and law enforcement bodies of Ukraine]: Textbook for students. of higher law. education institutions – 2nd ed., add. and changes. Ivano-Frankivsk: «Vic» Publishing and Printing Company, 820 p. [in Ukrainian]
8. Orhanizatsiia sudovykh ta pravookhoronnykh orhaniv [Organization of judicial and law enforcement bodies]. Ed. I. E. Marochkina and others. X., 2000. 202 p. [in Ukrainian]
9. Sud, pravookhoronni ta pravozakhysni orhany Ukrainy [Court, law enforcement and human rights protection bodies of Ukraine]: Education. Manual nickname. K.: Yurinkom Inter, 2002. 267 p. [in Ukrainian]
10. Melnyk, M. I., Havronyuk, M. I. (2000). Sud ta inshi pravookhoronni orhany. Pravookhoronna diialnist [Court and other law enforcement agencies. Law enforcement activity]: Education. manual. K., 324 p. [in Ukrainian]
11. Nor, V. T. (2010). Sudovi ta pravookhoronni orhany Ukrainy [Courts and law enforcement agencies of Ukraine]. Textbook for higher education students. institutions /V.T. Normativikh, N.P. Anikina. K. In Yure, 240 p. [in Ukrainian]
12. Burbyka, M. M. (2016). B91 Sudovi ta pravookhoronni orhany (u skhemakh i tablytsiakh) [B91 Judicial and law enforcement agencies (in diagrams and tables)]: study guide / M.M. Burbyka, M.S. Utkina. Sumy: Sumy State University, 123 p. [in Ukrainian]
13. Pravookhoronna diialnist v Ukraini [Law enforcement activities in Ukraine]: a guide for institutions of higher education / by general edited by Doctor of Law, Professor V.O. Zarosil and Doctor of Legal Sciences, Professor A.M. Sour Kyiv: Lyudmila Publishing House, 2022. 320 p. [in Ukrainian]
14. Semerak, O. S. (2008). Sudovi, pravookhoronni ta pravozakhysni orhany Ukrainy [Judicial, law enforcement and human rights bodies of Ukraine]. Study guide – 2nd edition, revised. and supplements. K. Knowledge. 392 p. [in Ukrainian]
15. Sudovi, pravookhoronni, kontrolno-nahliadovi ta pravozakhysni orhany Ukrainy [Judicial, law enforcement, supervisory and human rights bodies of Ukraine]: textbook / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv. National University of Internal Affairs: in general ed. Doctor of Law S.M. Husarova: [S.M. Husarov, O.Yu. Salmanova, A.T. Komzyuk et al.]. Kharkiv, 2020, 512 p. [in Ukrainian]
16. Kovaliv, M. V., Yesimov, S. S., Nazar, Yu. S., Havryltsiv, M. T., Lukyanova, G. Yu., Godyak, A. I., Blihar, M. M. (2016). Sudovi ta pravookhoronni orhany [Judicial and law enforcement bodies]: study guide / M. V. Kovaliv, S. S. Yesimov, Yu. S. Nazar, M. T. Gavrilytsiv, G. Yu. Lukyanova, A. I. Godyak, M. M. Blihar. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 388 p. [in Ukrainian]
17. Sudovi ta pravookhoronni orhany Ukrainy [Judicial and law enforcement agencies of Ukraine]: a study guide / M. A. Makarov, A. S. Simchuk, M. Y. Kulyk, Yu. V. Tereshchenko, S. V. Kharchenko. Kyiv: National. Acad. internal cases, 2022. 656 p. [in Ukrainian]

18. Frantzuz, A. Y., Garyaga, O. O. (2020). Systema pravosuddia v ukrainskykh zemliakh pislia sudovoi reformy 1864 r [The system of justice in Ukrainian lands after the judicial reform of 1864]. *Legal Science* No. 12(114). [in Ukrainian]
19. Sudova vlada v Ukraini: istorychni vytoky, zakonomirnosti, osoblyvosti rozvytku [Judicial power in Ukraine: historical origins, regularities, peculiarities of development] / edited by I. B. Usenka. Kyiv : Nauk. dumka, 2014. 502 p. [in Ukrainian]
20. Kovalchuk, I. (2018). Orhanizatsiia sudovoi vlady u Halychyni v skladi Avstrii ta Avstro-uhorsshchyny (1772-1918) [The organization of judicial power in Galicia as part of Austria and Austria-Hungary (1772-1918)]. *Entrepreneurship, economy and law* No. 5. [in Ukrainian]